

شناسایی قواعد تعارض قوانین در باب قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی بیمه

محمد فرجی*
محمود باقری**

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۷

چکیده

یکی از مباحث حائز اهمیت در هر قرارداد بین‌المللی بیمه، قانون حاکم بر آن است؛ به نحوی که تعهدات بیمه‌گر و بیمه‌گذار را می‌تواند به شکل عمده‌ای تحت تأثیر خود قرار دهد. چنین امری حاکی از مقررات و الزامات قانونی است که عمدتاً در تمام نظام‌های حقوقی، به منظور حمایت از بیمه‌گذاران پیش‌بینی شده است. قواعد آمره‌ای که در بسیاری از موارد، حق طرفین بر انتخاب قانون حاکم بر قرارداد خود را محدود یا بعضاً سلب و در عوض، معیارهایی را به منظور شناسایی قانون حاکم بر قرارداد بین‌المللی بیمه، به مراجع حل و فصل اختلافات معرفی می‌کنند. آنچه پژوهش حاضر به بررسی آن پرداخته است، شناسایی و تبیین الزامات قانونی محدودکننده اصل آزادی اراده در انتخاب قانون حاکم و معیارهای قانونی تشخیص قانون حاکم بر قرارداد در صورت نبود قانون منتخب نافذ است. حسب یافته‌های این پژوهش، معیارهایی نظیر کشور محل وقوع ریسک، محل اقامت یا ثبت بیمه‌گذار، محل انعقاد قرارداد و محلی که اساسی‌ترین ارتباط را با قرارداد دارد، از معیارهای قانونی پر کاربرد در باب الزامات مربوط به قراردادهای بین‌المللی بیمه محسوب می‌شوند.

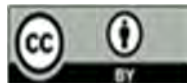
کلید واژگان:

بخشنامه‌های بیمه غیرعمر، بخشنامه مربوط به بیمه عمر، مقرر رم ۱، تعارض قوانین، رویه‌های دادگاه‌های ایالتی.

* کارشناس ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

mohamad.faraji@ut.ac.ir

** دانشیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

Copyright: ©2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

امروزه نقش اساسی بیمه در مبادلات تجاری و غیرتجاری اشخاص و پررنگ شدن نقش بیمه در سطوح بین‌المللی، بیش‌ازپیش، توجه به مسئله قانون حاکم بر قراردادهای بیمه را مطالبه می‌کند. اهمیت اساسی مسائل مربوط به قانون حاکم بر قراردادهای بیمه، ریشه در تعداد بسیار چشمگیر قراردادهای بین‌المللی بیمه و محوری پوشش بیمه‌ای در تمام روابط حقوقی تجاری بین‌المللی در سطح بین‌المللی دارد.^۱

البته گفتنی است که بالا بودن شمار قراردادهای بین‌المللی بیمه در زمان حاضر، از وجوه اختصاصی و منحصربه‌فرد این دسته از قراردادها ناست. برای نمونه، در بخش تجارت دریایی در دهه‌های اخیر، افزایش روزافزون شمار قراردادهای بین‌المللی حمل‌ونقل، خرید و فروش، تأمین مالی و سایر حوزه‌های داخل در تجارت دریایی، بسیار مشهود بوده است. بااین‌حال، شمار قراردادهای بین‌المللی بیمه به‌نحو قابل‌توجه‌ای، بیش از سایر حوزه‌های تجاری و بازرگانی است؛ به‌نحوی که برای مثال، تعداد شرکت‌های بیمه‌ای و بیمه‌اتکایی فعال در صنعت بیمه کشور انگلستان، بسیار فراتر از نیاز داخلی این کشور به امور بیمه‌ای است.^۲ فارغ از قراردادهای بیمه که به‌نحو سنتی و بستر غیر الکترونیکی در کشورهای مختلف منعقد می‌شوند، امروزه شاهد ظهور قراردادهای آنلاین بیمه‌ایم که فاقد عنصر ملی مشهود بوده و در سطوح بین‌المللی منعقد می‌شوند.

نکته حائز اهمیت درباره محوریت داشتن پوشش بیمه‌ای در روابط حقوقی تجاری بین‌المللی، این است که چنین امری، به کشورهای خاصی مربوط نیست؛ به این نحو که بنابر آمار منتشر شده، تعداد شرکت‌های بیمه‌ای موجود در کشور انگلستان در سال ۲۰۲۲، ۴۰۲ عدد بوده است،^۳ درحالی‌که در کشور ایالات متحده آمریکا در همان سال، ۷۲۷ شرکت بیمه عمر درحال فعالیت

1. Seatzu, Francesco, **Insurance in Private International Law: A European Perspective**, Portland Oregon: Hart Publishing, 2003, p. 27.

۲. کرمی کلمتی، فرزاد و حامد بابائی، «تأملی بر قانون حاکم بر تعهدات قراردادی عقد بیمه در ایران و ایالات متحده آمریکا»، فصلنامه تمدن حقوقی، د. ۵، ش. ۱۰، ۱۴۰۱، ص ۳۹۰.

3. Statista, Total number of United Kingdom (UK) authorized insurance companies in January 2014 and September 2022, by sector, Available at: <https://www.statista.com/statistics/827280/number-of-insurance-companies-united-kingdom-by-sector> (Last Visit 17/11/2024).

بوده‌اند.^۱ به‌عنوان یک عنصر حقوقی، بیمه‌نامه یک ابزار مذاکره با ماهیت بسیار منحصربه‌فرد است که در اغلب موارد به‌دلیل ارزش بسیار بالای آن، قابل تفکیک از قراردادهای بیمه نیست. هرچند حاکمیت قانون محل صدور بیمه‌نامه، راه‌حل منطقی به‌نظر می‌رسد، اعمال چنین حکمی در مورد بیمه‌نامه‌هایی که از طریق ایمیل صادر شده‌اند، امکان‌پذیر نیست.^۲ علاوه بر آن، در قراردادهای بین‌المللی بیمه ممکن است با چندین عنصر خارجی روبه‌رو باشیم که در صورت فقدان توافق صریح بر قانون حاکم، تعیین قانون حاکم بر قرارداد را برای مراجع رسیدگی‌کننده به اختلافات بیمه‌ای بسیار دشوار سازد. آنچه توجه به الزامات قانونی در باب تعیین قانون حاکم را ضروری می‌کند، این است که ممکن است دو بیمه‌گذاری که هر دو از یک بیمه‌نامه استفاده می‌کنند، میزان خسارات تحت پوشش و قابل پرداخت توسط بیمه‌گر به بیمه‌گزاران، ذیل حکومت قوانین مختلف، متفاوت شود.^۳

درخصوص بحث حاضر، مقالات پژوهشی «مطالعه تطبیقی قانون حاکم بر قرارداد بیمه (حقوق ایران و اتحادیه اروپا)» نوشته بادینی و شاهی و «تاملی بر قانون حاکم بر تعهدات قراردادی عقد بیمه در ایران و ایالات متحده آمریکا» نوشته کرمی کلمتی و بابایی به بررسی تطبیقی قواعد حل تعارض ایران با قوانین اتحادیه اروپا و آمریکا پرداخته و وجوه اشتراک و افتراق آنها را خاطر نشان ساخته‌اند. اما با اینکه این دو مقاله به‌نحو بسیار شایسته‌ای به بررسی و مقایسه نظام حقوقی ایران با دو نظام حقوقی مذکور پرداخته‌اند، به‌دلیل تمرکز بر رویه‌های عملی و نظری موجود در نظام حقوقی ایران، قواعد تعارض قوانین مربوط به قراردادهای بیمه دو نظام حقوقی فوق، همچنان به‌طور جامع بررسی و مطالعه نشده‌اند. لذا مطالعه رویه‌های قضایی موجود در دادگاه‌های ایالتی کشور ایالات متحده آمریکا و بررسی عمیق‌تر قواعد تعارض قوانین مربوط به قراردادهای بین‌المللی بیمه در نظام حقوقی اتحادیه اروپا، از نوآوری‌های پژوهش حاضر در مقایسه با دو نوشته فوق، قلمداد می‌شوند.

1. Statista, Development in the total number of life insurance companies in the United States from 1950 to 2022, Available at: <https://www.statista.com/statistics/194335/total-number-of-life-insurance-companies-in-the-us/> (Last Visit 17/11/2024).

2. Seatzu, Francesco, *Op.Cit.*, pp. 27,28.

3. Pariser, Ben, Understanding Choice of Law in Insurance Claims, *Restorical Research*, 2024, Available at: <https://restorical.com/choice-of-law-insurance-clai> (Last Visit 17/11/2024).

به این ترتیب، به دنبال پاسخ به این سؤال که چه الزامات قانونی در باب تعیین قانون حاکم در قوانین موضوعه مشاهده می‌شود، پژوهش حاضر به بررسی محدودیت‌های قانونی بر انتخاب قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی بیمه و شناسایی شیوه‌های قانونی تعیین قانون حاکم بر قراردادهای بیمه، در صورت فقدان توافق قراردادی نافذ با تأکید بر نظام‌های حقوقی کشور ایران، اتحادیه اروپا و کشور ایالات متحده آمریکا خواهد پرداخت. هدف اصلی این پژوهش این است که بیمه‌گزاران و بیمه‌گران فعال در حوزه بیمه‌های بین‌المللی با شناسایی صحیح قانون حاکم بر قرارداد بیمه خود، بتوانند ریسک‌های قراردادی ناشی از قانون حاکم نامناسب را به بهترین نحو ممکن مدیریت کنند. البته درست است که آشنایی کامل با قواعد آمره موجود در نظام‌های حقوقی مزبور در وضع کنونی کشور ایران کاربرد عملی چندانی ندارد، اما با توجه به تحولات سیاسی در باب کشورهای بریکس^۱ و امکان گسترش روابط تجاری بین‌المللی کشور ایران، آشنایی با چنین قواعد آمره‌ای، فارغ از کمک به تحول و ارتقای نظام حقوقی داخلی، می‌تواند در بهبود روابط اقتصادی بین‌المللی نقش بسزایی داشته باشد. مخصوصاً آنکه بنابر نظر نویسندگان این پژوهش، خلأهای قانونی موجود در نظام حقوقی کشور ایران، در کنار وجود قواعد آمره قدیمی و ناکارآمد در باب قانون حاکم بر قراردادهای بیمه، از ایجاد نظم حقوقی بین‌المللی در باب قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی بیمه جلوگیری کرده است.

۱. محدودیت‌های قانونی بر انتخاب قانون حاکم در قرارداد بین‌المللی بیمه

امروزه اصل آزادی و حاکمیت اراده در تعیین قانون حاکم بر تعهدات قراردادی، تقریباً به شکل جهانی مورد پذیرش واقع شد و توافقات طرفین، لازم‌الاتباع و لازم‌الاجراست.^۲ البته همان‌گونه که در ماده (۹۶۸) قانون مدنی ایران مشاهده می‌شود، اصل آزادی و حاکمیت اراده در قراردادهای داخلی ایران، تحت شمول محدودیت مصرح در ماده یادشده واقع می‌شود. پذیرش اصل حاکمیت و آزادی اراده در قراردادهای بین‌المللی بیمه، همواره با محدودیت‌هایی در تمام نظام‌های حقوقی روبه‌رو است. نکته حائز اهمیت در باب قواعد تعارض قوانین، متفاوت بودن رویکرد و دیدگاه

1. BRICS

۲. نیکبخت، حمیدرضا و علی‌اصغر عیوض‌پور، «اصل حاکمیت (آزادی) اراده به‌عنوان قاعده حل تعارض در تعهدات غیرقراردادی، نگاهی به نظام حقوقی اتحادیه اروپا»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، د. ۲۸، ش. ۴۴، ۱۳۹۰، ص. ۱۴.

نظام‌های‌های حقوقی مختلف با یکدیگر است. ذیل نظام حقوقی اتحادیه اروپا، با روی کار آمدن کنوانسیون رم ۱۹۸۰^۱ مجموعه‌ای از قواعد آمره وارد این نظام حقوقی شدند که مسائل مربوط به حقوق بین‌الملل خصوصی را با معیارهای نفع عمومی تلفیق کردند.^۲ در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا نیز نظریات تعارض قوانینی همچون نفع دولت، که در ادامه تشریح می‌شود، به دنبال صیانت از منافع عمومی و رفاه اجتماعی، در دعاوی و اختلافات بین‌المللی‌اند. رویکردهای مذکور با رویکرد مندرج ذیل ماده (۹۶۸) قانون مدنی ایران، که تنها قاعده تعارض قوانین در باب عقود است، بسیار مشابه است. با این حال، آنچه قراردادهای بیمه را از سایر عقود متمایز می‌کند، نابرابری جایگاه و قدرت چانه‌زنی متعاقدين آن است. لذا مطابق با همان رویکردی که منتج به ورود قواعد حقوق عمومی در قواعد مربوط به قراردادهای ذیل حقوق کار یا حقوق حمایت از مصرف‌کننده شد، بسیاری از نظام‌های حقوقی اقدام به تلفیق قواعد حقوقی عمومی با حقوقی خصوصی، به منظور حمایت از بیمه‌گزاران کردند. بنابراین اگرچه قواعد عام تعارض قوانین حوزه قراردادهای، بعضاً قابل اعمال بر قراردادهای بیمه‌اند، محدودیت‌هایی نیز بر این دسته از قواعد عام تعارض قوانین، به منظور حمایت از بیمه‌گزاران پیش‌بینی شده است. در ادامه، به بررسی محدودیت‌های موجود ذیل قوانین موضوعه نظام حقوقی کشور ایران، نظام حقوقی اتحادیه اروپا و نظام حقوقی کشور ایالات متحده آمریکا پرداخته خواهد شد.

۱.۱. محدودیت‌های قانونی وارد بر اصل آزادی و حاکمیت اراده در نظام حقوقی ایران

ماده (۹۶۸) قانون مدنی ایران، که تنها قاعده حل تعارض قوانین نظام حقوقی ایران در باب حوزه تعهدات قراردادی است، بیان می‌دارد: «تعهدات ناشی از عقود تابع قانون محل وقوع عقد است، مگر اینکه متعاقدين اتباع خارجه بوده و آن را صریحاً یا ضمناً تابع قانون دیگری قرار داده باشند». با اینکه ممکن است ظاهر این ماده ساده به نظر آید، مفهوم آن همواره مورد بحث و اختلاف توسط اساتید حقوق مدنی و اساتید حقوق بین‌الملل خصوصی و تجارت بین‌الملل واقع شده است. این ماده بنابر دیدگاه دکتر الماسی، اقتباس شده از یک قاعده قدیمی تعارض قوانین

1. The Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations 1980 (Rome Convention 1980).

2. Bagheri, Mahmood, Conflict of Laws, Economic Regulations and Corrective/Distributive Justice", *University of Pennsylvania Journal of International Law*, Vol. 28, Issue 1, 2014, p. 116

کشور فرانسه است که مطابق با آن، قرارداد تابع قانون محل انعقاد است، مگر اینکه متعاقدين آن را تابع قانون دیگری قرار داده باشند.^۱ لذا با در نظر گرفتن تغییر اعمال شده در منطوق ماده (۹۶۸) قانون مدنی ایران، برخی اساتید حقوق مدنی، همچون کاتوزیان و شهیدی، حکم مندرج در این ماده را امری دانسته و معتقد بودند که امکان انتخاب قانون حاکم بر قراردادهای منعقدشده در ایران، توسط متعاقدين ایرانی امکان پذیر نخواهد بود.^۲ لذا بنابر دیدگاه این اساتید، قانون حاکم بر تمام عقود منعقدشده توسط اتباع ایرانی، تابع قانون محل انعقاد بوده و اصل آزادی اراده در تعیین قانون حاکم، تنها در صورت غیرایرانی بودن متعاقدين، مورد شناسایی واقع شده است. چنین رویکردی می‌تواند باعث بروز برخی ناکاستی‌ها برای اتباع ایرانی شود؛ به این نحو که برای نمونه، ایرانی‌هایی که خارج از ایران، مبادرت به انعقاد یک قرارداد می‌کنند، امکان انتخاب قانون ایران را به‌عنوان قانون حاکم بر قرارداد نخواهند داشت. چنین امری مخالف با رویکرد حمایتی ماده (۹۶۸) قانون مدنی از اتباع ایرانی است. لذا شماری از اساتید حقوق بین‌الملل خصوصی و تجارت بین‌الملل به‌منظور مقابله با پیامدهای منفی امری تلقی کردن مقرر ماده (۹۶۸)، آن را قاعده‌ای تکمیلی و اختیاری دانسته و معتقدند که امری دانستن قاعد حل تعارض ماده (۹۶۸)، مخالف با قاعده فقهی «العقود تابعه للقصود» است.^۳ لذا بنابر دیدگاه این گروه از اساتید، از آنجایی که متعاقدين یک قرارداد ذیل نظام حقوقی ایران، اختیارات نسبتاً زیادی در عدم رعایت قواعد تکمیلی و اختیاری دارند، امکان تعیین قانون حاکم بر قراردادهای منعقد در ایران، برای اتباع ایرانی فراهم خواهد بود. دسته‌ای دیگر از اساتید به‌منظور ایجاد نوعی نقطه تلاقی بین دو رویکرد مذکور، به تفکیک قراردادهای بیمه تجاری و مصرف‌کننده مبادرت کرده‌اند.^۴ بنابر این

۱. الماسی، نجادعلی، **تعارض قوانین**، ج ۴۰، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۴۰۱، ص. ۲۳۰؛ الماسی نجادعلی و هادی شعبانی کُندسری، «بررسی تطبیقی محدودیت‌های طرفین قرارداد در انتخاب قانون حاکم»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، د. ۳۴، ش. ۵۶، ۱۳۹۶، ص. ۱۱.

۲. کاتوزیان، ناصر، **حقوق مدنی: قواعد عمومی قراردادها**، ج ۱، چ ۸، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸، ص. ۳۷۶؛ شهیدی، مهدی، «قانون حاکم بر قراردادهای بین‌الملل خصوصی»، *مجله تحقیقات حقوقی*، د. ۱، ش. ۱۹-۲۰، ۱۳۷۶، ص. ۷۷.

۳. الماسی، نجادعلی، **منبع پیشین**، ص. ۲۳۰؛ اخلاقی، بهروز، «اسناد تجاری در قلمرو حقوق تجارت بین‌الملل دیدگاه‌های پیمان ژنو ۱۹۳۰»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، د. ۱۰، ش. ۱۲، ۱۳۶۸، ص. ۱۲۰.

۴. کرمی کلمتی، فرزاد و حامد بابائی، **منبع پیشین**، ص. ۳۹۸.

دیدگاه، قراردادهای بیمه تجاری قراردادهایی‌اند که ریسک‌های تحت پوشش آنها، موضوع مواد (۲) و (۳) قانون تجارت ۱۳۱۱ ایران بوده، در مقابل، بیمه‌های مصرف‌کننده قراردادهایی‌اند که بیمه‌گذار شخص مصرف‌کننده بوده و ریسک‌های تحت پوشش این بیمه‌ها، فعالیت‌های تجاری نیستند. در پرتوی این تفکیک، مندرجات بندهای «۱» و «۲» ماده (۲۷) قانون دآوری تجاری بین‌المللی ۱۳۷۶ ایران، به دلیل برابر بودن موقعیت مذاکراتی بیمه‌گر و بیمه‌گذار در قراردادهای بیمه تجاری، بر این دسته از قراردادهای بیمه قابل‌اعمال و امکان انتخاب قانون حاکم بر تعهدات قراردادی میسر است. با این حال، ذیل تفکیک به عمل آمده بین قراردادهای بیمه تجاری و مصرف‌کننده در نظام حقوقی ایران، به دلیل نابرابری بین طرفین قرارداد در بیمه‌های مصرف‌کننده، این دسته از بیمه‌ها ذیل محدودیت مصرح در ماده (۹۶۸) قانون مدنی، تابع قانون محل انعقاد بوده، اصل حاکمیت و آزادی اراده فقط ناظر بر قراردادهای بین‌المللی این دسته از بیمه‌هاست.^۱ بنابر دیدگاه نویسندگان این پژوهش، از آنجایی که رویکردهای اتخاذ شده در نظام حقوقی اتحادیه اروپا و کشور ایالات متحده آمریکا نیز مبتنی بر دیدگاه سوم است، پیشنهاد می‌شود که به منظور متحدالشکل‌سازی قواعد تعارض قوانین قراردادهای بین‌المللی بیمه، حقوقدانان ایرانی نیز همین رویکرد را در این حوزه اتخاذ کنند.

۱.۲. محدودیت‌های قانونی وارد بر اصل آزادی و حاکمیت اراده در نظام حقوقی اتحادیه اروپا

در نظام حقوقی اتحادیه اروپا، پیدایش کنوانسیون رم ۱۹۸۰ مشاهده می‌شود که در سال ۲۰۰۸ میلادی، تبدیل به مقرره رم^۲ شد. در کنار مقرره مزبور، بخشنامه‌های متعددی در اتحادیه اروپا مشاهده می‌شود که اقدام به متحدالشکل‌سازی قواعد مربوط به قراردادهای بیمه کرده‌اند؛ همچون بخشنامه دوم بیمه غیرعمر^۳ که برخی مواد آن به وسیله بخشنامه سوم بیمه

۱. کرمی کلمتی، فرزاد و حامد بابائی، همان منبع، ص. ۳۹۹.

2. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I).

3. Second Council Directive 88/357/EEC of 22 June 1988 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 73/239/EEC/

غیرعمر^۱ اصلاح شد و همچنین بخشنامه مربوط به بیمه عمر^۲ همان‌گونه که از اسامی بخشنامه‌های مزبور پیداست، هرکدام به‌ترتیب بر قراردادهای غیرعمر و عمر منعقد در قلمرو سرزمینی کشورهای عضو، ناظرند. مفهومی که پیش از بررسی منابع مذکور نیازمند تبیین است، کشور محل وقوع ریسک بیمه‌شده تحت مقررات نظام حقوقی اتحادیه اروپاست. ذیل بند «د» ماده (۲) بخشنامه دوم بیمه غیرعمر، کشور محل وقوع ریسک عبارت است از هر کشور عضوی که بیمه‌گزار حقیقی در آنجا سکونت دارد و در صورت شخص حقوقی بودن بیمه‌گزار، محل ثبت آن باشد. این بند در ادامه بیان می‌دارد که اگر بیمه‌نامه مربوط به ساختمان باشد، کشور عضو محل وقوع ملک، اگر بیمه‌نامه مربوط به وسایل نقلیه موتوری باشد، محل ثبت پلاک وسایل، و اگر بیمه‌نامه در باب پوشش ریسک‌های سفری تا سقف زمانی چهار ماه بوده باشد، کشور عضوی که بیمه‌گزار اقدام به دریافت بیمه‌نامه کرده است، تحت مفهوم محل ریسک بیمه‌شده قرار خواهند گرفت. این مفهوم ذیل بخش «ی» بند اول ماده (۱) بخشنامه مربوط به بیمه عمر، عبارت است از کشور عضو محل اقامتگاه یا محل استقرار شخص بیمه‌گزار که اقدام به دریافت بیمه‌نامه کرده است. در ادامه، محدودیت‌های موجود در سه منبع قانونی مقرر ر. م. ۱، بخشنامه‌های مربوط به بیمه غیرعمر و بخشنامه مربوط به بیمه عمر شرح داده خواهند شد.

۱.۲.۱. محدودیت‌های موجود در مقرر ر. م. ۱

بنابر ماده (۳.۱) مقرر ر. م. ۱، طرفین یک قرارداد می‌توانند به‌صورت صریح یا ضمنی نسبت به تعیین قانون حاکم بر کل یا بخشی از قرارداد خود اقدام کنند. البته گفتنی است که با اینکه بنابر تصریح ماده (۱.۳) کنوانسیون ر. م. ۱۹۸۰، قراردادهای بیمه، که ریسک‌های واقع در کشورهای عضو اتحادیه اروپا را تحت پوشش خود قرار می‌دادند، خارج از شمول مقررات مصرح در آن کنوانسیون می‌شدند، چنین مقرره‌ای در مقرر ر. م. ۱ دیگر مشاهده نشد و بنابر بند دوم ماده (۷) مقرر ر. م. ۱، قراردادهای بیمه که ریسک‌های بزرگ مندرج در بخشنامه اول بیمه غیرعمر^۳ را

1. Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (third non-life insurance Directive)

2. Directive 2002/83/EC of the European Parliament and of the Council of 5 November 2002 concerning life assurance.

3. First Council Directive 73/239/EEC of 24 July 1973 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance.

تحت پوشش خود قرار دهند، تحت حاکمیت قانونی قرار خواهند گرفت که توسط طرفین مطابق با ماده (۳) مقرر رم ۱ انتخاب شده است. بنابر بند «د» ماده (۵) بخشنامه مذکور، ریسک‌های بزرگ تحت سه دسته‌بندی عمده تبیین شده‌اند. تحت بند اول ماده فوق‌الذکر، آسیب‌های وارده به وسایل نقلیه ریلی، هوایی و دریایی، آسیب‌های مربوط به کالاهای در حین حمل فارغ از شیوه حمل آنها و مسئولیت ناشی از بهره‌برداری از وسایل نقلیه هوایی و دریایی به‌عنوان ریسک‌های بزرگ تصریح شده‌اند. علاوه بر آن، ذیل بند دوم ماده مذکور، آسیب‌های ناشی از کسری اعتبار همانند ورشکستگی و زیان‌های مرتبط با ضمانت‌های مستقیم و غیرمستقیم^۱ بیمه‌گزاری که به‌نحو حرفه‌ای مبادرت به انجام فعالیت‌های صنعتی و بازرگانی می‌کند و آسیب‌های فوق‌الذکر از این دسته از فعالیت‌های وی نشئت گرفته شده باشد، در دسته ریسک‌های بزرگ قرار می‌گیرند. در انتها نیز بنابر تصریح بند سوم این ماده، سایر خساراتی که در بخش اول ضمیمه این بخشنامه بیان شده‌اند، در صورتی که مشمول دو عدد از سه مؤلفه کمی مندرج در این بند^۲ شود، تحت عنوان ریسک‌های بزرگ مورد شناسایی قرار خواهند گرفت. لذا بنابر تصریح ماده (۷.۲) مقرر رم ۱، بیمه‌هایی که ریسک‌های فوق‌الذکر را تحت پوشش خود قرار می‌دهند، بنابر اصل آزادی و حاکمیت اراده، تحت حاکمیت قانون منتخب طرفین قرارداد واقع می‌شوند.

در ادامه، ذیل بند سوم این ماده، قراردادهای بیمه که تحت شمول مفاد بند «۲» این ماده قرار نگرفته باشند، انتخاب قانون حاکم بر قرارداد توسط طرفین تنها در حدود موارد مندرج این بند دارای اعتبار است. این موارد عبارت‌اند از: قانون کشور عضوی که ریسک بیمه در زمان انعقاد قرارداد در آنجا واقع شده است، قانون محل اقامت بیمه‌گذار در کشور عضو، قانون کشور متبوع بیمه‌گذار در بیمه‌های عمر، قانون کشور عضوی که پوشش ریسک قرارداد بیمه محدود به وقایع

۱. ضمانت تحت این عبارت قراردادی است که میان دائن و شخص ثالث منعقد می‌شود. ذیل چنین توافقی، شخص ثالث خود را در برابر تعهدات دائن، مسئول قرار می‌دهد و ایفای تعهد دائن را تضمین می‌کند. بنابر تعاریف ارائه‌شده از ضمانت مصرح در ماده فوق‌الذکر، مشهود است که این مفهوم معادل عقد ضمان در نظام حقوقی ایران است.

۲. مؤلفه‌های کمی ذیل این ماده مزبور، تحت دو مقطع زمانی، تعریف شده‌اند: مقطع اول که تا پیش از تاریخ ۳۱ دسامبر ۱۹۹۲ است، شامل میزان کل ترازنامه مالی به عدد ۱۲/۴ میلیون یورو، درآمد خالص به میزان ۲۴ میلیون یورو و داشتن ۵۰۰ مستخدم به‌صورت میانگین در سال مالی است. مقطع دوم که از تاریخ یکم ژانویه ۱۹۹۳ به بعد است، اعم است از میزان کل ترازنامه مالی به عدد ۶/۲ میلیون یورو، درآمد خالص ۱۲.۸ میلیون یورو و داشتن ۲۵۰ مستخدم به‌صورت میانگین در سال مالی.

حادث در آن کشور بوده و در انتها نیز قانون محل اقامت بیمه‌گذاری که ذیل این بند از ماده (۷) قرار گرفته و ریسک‌های تحت پوشش قرارداد بیمه ذیل فعالیت‌های صنعتی و بازرگانی وی، در کشورهای عضو مختلفی واقع شده باشد. با التفات به بندهای «۲» و «۳» ماده (۷) مقرر در ماده ۱، همان تفکیک قراردادهای بیمه تجاری و مصرف‌کننده در نظام حقوقی ایران، ذیل این مقرر نیز مشاهده می‌شود. قراردادهای بیمه که ریسک‌های بزرگ را تحت بند «۲» ماده (۷) تحت پوشش خود قرار می‌دهند، هیچ‌گونه محدودیتی بر اصل حاکمیت و آزادی اراده بر آنها بار نمی‌گردد، با این توجیه که بیمه‌گذار تاجری که قدرت قراردادی برابر با بیمه‌گر دارد، نیازمند حمایت قانون‌گذار نیست؛ اما ریسک‌هایی که در شمار ریسک‌های بزرگ موردنظر این ماده قرار نگرفته باشند، در حکم همان قراردادهای بیمه مصرف‌کننده بوده و نیازمند مداخله قانون‌گذار و اعمال محدودیت بر این اصل‌اند.

۱.۲.۲. محدودیت‌های موجود در بخشنامه‌های بیمه غیر عمر

آنچه که پیش‌تر در باب بند دوم ماده (۷) مقرر در ماده ۱ بیان شد، عیناً ذیل ماده (۲۷) بخشنامه سوم بیمه غیرعمر نیز تکرار شده که بند اول ماده (۷) بخشنامه دوم بیمه غیرعمر را اصلاح کرده است. علاوه بر آن، ذیل بند اول ماده (۷) بخشنامه دوم بیمه غیرعمر، به طرفین قراردادهای بیمه موضوع این بخشنامه که بیمه‌های غیر عمر را شامل می‌شود، این اختیار داده شده است که قانون حاکم بر قرارداد خود را، با لحاظ محدودیت‌های ذیل این ماده انتخاب کنند. بنابر تصریح بند اول ماده (۷)، در صورتی که محل اقامت یا محل اداره شخص بیمه‌گذار، همان کشور محل وقوع ریسک تحت پوشش بیمه باشد، امکان انتخاب قانون حاکم بر قرارداد بیمه توسط طرفین، تنها در صورت تجویز قانون داخلی کشور عضو میسر است. علاوه بر آن، اگر محل اقامت یا محل اداره بیمه‌گذار، غیر از کشور محل وقوع ریسک بوده باشد، طرفین مخیر به انتخاب قانون هر یک از محل‌های مزبور به‌عنوان قانون حاکم بر قرارداد بیمه خود می‌باشند. این ماده در ادامه بیان می‌دارد که تحت هیچ شرایطی، قانون منتخب طرفین، توان مقابله با اعمال قوانین آمره کشور عضوی که بیشترین ارتباط را با اجزای مختلف قرارداد دارد، نخواهد داشت. همان‌گونه که بیان شد، ذیل بخشنامه دوم بیمه غیرعمر، تنها در باب ریسک‌های بزرگ، هیچ‌گونه محدودیتی برای اعمال قانون منتخب طرفین قرارداد بین‌المللی بیمه پیش‌بینی نشده است. چنین امری ذهن را به

همان تقسیم‌بندی بیمه‌های تجاری و مصرف‌کننده که پیش‌تر بیان شد متبادر ساخته و نقش چنین تقسیم‌بندی را در این بخشنامه مشهود می‌کند.

۱.۲.۳. محدودیت‌های موجود در بخشنامه‌های بیمه عمر

در باب بیمه‌های عمر نیز ذیل بند دوم ماده (۳۲) بخشنامه مربوط به بیمه عمر، اگر بیمه‌گذار ساکن کشوری جز کشور متبوع خود بوده باشد، امکان انتخاب قانون کشور متبوع بیمه‌گذار فراهم است. علاوه بر آن، مطابق با بند اول این ماده، در صورت تجویز قانون محل ایفای تعهد بیمه‌گر، طرفین می‌توانند قانون کشور دیگری را بر قرارداد خود حکمفرما کنند. لذا در خصوص بیمه‌های عمر، این بخشنامه امکان انتخاب قانون حاکم بر قرارداد را منوط به تجویز قانون کشور عضو محل ایفای تعهد کرده است. این ماده در بند چهارم نیز مقرره‌ای مشابه بند اول ماده (۷) بخشنامه دوم بیمه غیرعمر داشته، به این صورت که اعمال قواعد آمره مقرر حل و فصل اختلاف یا محل ایفای تعهد، بر اعمال قانون منتخب طرفین دارای ارجحیت است.

۱.۳. محدودیت‌های قانونی وارد بر اصل آزادی و حاکمیت اراده در نظام حقوقی کشور ایالات متحده آمریکا

مسئله تعارض قوانین در کشوری همانند ایالات متحده آمریکا که ذیل نظام فدرال تأسیس شده است، تا حدی با سایر کشورها متفاوت است، به این نحو که دو نوع نظام تعارض قوانین در این کشور حاکم است؛ نخست، نظام تعارض قوانین ایالتی و دیگری نظام تعارض قوانین فدرال. بنابر تجویز قانون اساسی این کشور، مسئله تعارض قوانین کاملاً به دادگاه‌های ایالتی مربوط است و این دادگاه‌ها در مواجهه با قراردادهای بین‌المللی، همان قواعد حل تعارض بین ایالتی خود را اعمال می‌کنند.^۱ البته بنابر نظر پروفیسور چاو، اگر تصمیم‌گیری در خصوص یک موضوع بین‌المللی با استفاده از قواعد ایالتی، به منافع و ارتباطات بین‌المللی دولت فدرال آسیب رساند، دادگاه‌های ایالتی باید قواعد تعارض قوانین فدرال را اعمال کنند. البته فقط در موارد نادری رخ می‌دهد که منافع دولت فدرال به صورت بالفعل در خطر باشد.^۲ لذا در قراردادهای خصوصی

1. Bayitch, S.A., Conflict Law in United States Treaties, *University of Miami Law Review*, Vol 8, Issue 4, 1954, p. 502.

2. Nafziger, James A.R., "Resolving International Conflict of Laws by Federal and State Law", *Pace International Law Review*, Vol 2, Issue 1, 1990, pp. 68,69.

همچون قراردادهای بیمه، به‌سختی می‌توان فرضی را تصور کرد که بحث قانون حاکم بر این دسته از قراردادهای بین‌المللی، تبعات سیاسی و اقتصادی منفی برای دولت فدرال به‌همراه داشته باشد. به همین منظور، برای تبیین بحث حاضر، قواعد تعارض قوانین بین ایالتی این کشور مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

با توجه به اینکه قراردادهای بیمه از دامنه شمول قواعد مربوط به قراردادهای تجاری مندرج در قانون تجاری متحدالشکل ۱۹۵۲ ایالات متحده آمریکا و اصلاحات اخیر آن مستثنا شده‌اند،^۱ به‌منظور تبیین شیوه‌های قراردادی تعیین قانون حاکم بر قراردادهای بیمه در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا، دو منبع حقوقی آرای قضایی و مجموعه دوم تعارض قوانین ۱۹۷۱^۲ مورد بررسی قرار خواهند گرفت. بنابر تصریح ماده (۱۸۶) مجموعه دوم، مسائل مربوط به قرارداد براساس قانون منتخب طرفین که مطابق با ماده (۱۸۷) شناسایی شده است یا بر مبنای قانون انتخاب شده بر مبنای ماده (۱۸۸) تعیین می‌شوند؛ البته گفتنی است که بنابر ماهیت غیرالزام‌آور مندرجات مجموعه دوم، التفات به آرای قضایی که بر مبنای مقررات این مجموعه یا با استناد بر سایر قواعد تعارض قوانین، مبادرت به شناسایی اصل آزادی و حاکمیت اراده در تعیین قانون حاکم بر قراردادهای بیمه را کرده‌اند، لازم است.^۳ در پرونده کلیو علیه باسler،^۴ خواهان‌ها مدعی بودند با توجه به این امر که بنابر قرارداد بیمه خود، حق انتخاب محل دریافت وجه بیمه به آنها اعطا شده و آنها نیز بنابر اعلامیه خود به بیمه‌گر، متقاضی دریافت وجه در کشور سوئیس بودند، قانون سوئیس بر قرارداد بیمه آنها حکومت می‌کرد، علی‌رغم اینکه دادگاه در نهایت به این نتیجه رسید که با توجه به انعقاد قرارداد بیمه در کشور آلمان و انتخاب محل ایفای تعهد توسط طرفین در این مورد به‌خصوص، که الزاماً به معنای انتخاب قانون حاکم نیست، قاضی خاطر نشان کرد که انتخاب مقرر رسیدگی‌کننده به اختلاف یا محل ایفای تعهد، می‌تواند در شناسایی اراده طرفین مبنی بر انتخاب قانون حاکم بر قرارداد، به مرجع حل و فصل اختلاف کمک کند که در این مورد

۱. کرمی کلمتی، فرزاد و حامد بابائی، منبع پیشین، ص. ۴۰۳.

2. Restatement (Second) of Conflict of Laws 1971.

3. Drobniq, Ulrich M. & Max Rheinstein, Applications in the United States, Available at: <https://www.britannica.com/topic/conflict-of-laws/Applications-in-the-United-States> (last visit 14/11/2024).

4. Kleve et al. v. Basler Lebensversicherungsgesellschaft in Basel, 24 December 1943, Supreme Court of New York, 45 N.Y. 2d 882.

به‌خصوص، اراده صریح طرفین بر حاکمیت قانون کشور آلمان استوار بوده است.^۱ با این حال، در باب محدودیت‌های وضع‌شده بر اصل حاکمیت و آزادی اراده، نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا از دو نظام حقوقی ایران و اتحادیه اروپا، مستثنا نیست. بنابر تصریح ماده (۱۸۶) این مجموعه، اصل آزادی و حاکمیت اراده طرفین در انتخاب قانون حاکم بر قرارداد، ذیل محدودیت‌ها و شرایط مقرر در ماده (۱۸۷) قابل اعمال است. مطابق با بند «۲» این ماده، قانون حاکم منتخب توسط طرفین بر قرارداد اعمال می‌شود، مگر در صورتی که اولاً، قانون منتخب طرفین فاقد هیچ‌گونه ارتباط اساسی با طرفین قرارداد و رابطه قراردادی آنها بوده یا انتخاب آن قانون توسط طرفین، فاقد مبنای منطقی باشد. ثانیاً، اعمال قانون منتخب طرفین، مخالف با سیاست‌های اساسی قانونی باشد که ارتباط بسیار اساسی‌تر با قرارداد دارد. البته ذیل مورد اخیر، قانون منتخب طرفین باید همان قانونی باشد که در فرض سکوت متعاقدين بر قانون حاکم، مطابق با مندرجات ماده (۱۸۸)، توسط دادگاه بر قرارداد اعمال می‌شده است. ناگفته نماند که اصل ارتباط اساسی و معقول، اصلی پذیرفته‌شده و بسیار مهم در نظام قراردادی کشور ایالات متحده آمریکا بوده و اختصاص به قراردادهای بیمه ندارد.^۲ اصل مزبور به‌دفعات در مواد مختلف این مجموعه، اعم از ماده (۱۸۷)، (۱۸۸) و (۱۹۳) تکرار شده که بیانگر اهمیت فراوان آن است. دادگاه‌های این کشور نیز به‌طور مستمر اصل حاکمیت و آزادی اراده در تعیین قانون حاکم را مشروط به وجود ارتباط اساسی بین قانون منتخب و قرارداد می‌کنند و در صورت فقدان ارتباط اساسی، قانون منتخب طرفین را به رسمیت نمی‌شناسند.^۳ همان‌گونه که پیش‌تر بیان شد، منافع عمومی و نفع دولت، نقش بسزایی در شکل‌گیری رویکرد مزبور در این نظام حقوقی داشته‌اند.

۲. شیوه‌های قانونی تعیین قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی بیمه

در بسیاری از موارد، به‌دلایل متعددی ممکن است طرفین یک قرارداد بین‌المللی بیمه، به تعیین قانون حاکم بر قرارداد خود مبادرت نکنند. چنین امری ممکن است ناشی از قصور طرفین،

1. Johnston, Robert, "Party Autonomy in Contracts Specifying Foreign Law", *William & Mary Law Review*, Vol 7, Issue 1, 1966, pp. 44,45.

2. Shinn Jr., William E., "Conflict of Laws - Most Significant Relationship Rule", *North Carolina Law Review*, Vol 42, Issue 2, 1964, p. 419.

3 Johnston, Robert, *Op.Cit.*, pp. 48,49.

قدیمی بودن شروط نمونه بیمه‌نامه‌ها، کوتاهی و کلا و حتی در بسیاری از موارد، عدم انتخاب قانون حاکم به نحو عامدانه از جانب بیمه‌گران، به منظور گمراه کردن بیمه‌گذاران و افزایش هزینه و زمان دعوی احتمالی ناشی از قرارداد بیمه به نفع خود بوده باشد.^۱ در مواردی نیز ممکن است قانون منتخب طرفین، به دلیل عدم رعایت و لحاظ نکردن محدودیت‌های مقرر در قوانین موضوعه که پیش‌تر بیان شد، توسط مراجع حل و فصل اختلاف بی‌اثر تلقی شود. به همین منظور، در نظام‌های حقوقی ایران، اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا، مجموعه‌ای از قواعد الزام‌آور دیده می‌شود که مبادرت به تبیین شیوه‌های قانونی تعیین قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی بیمه کرده‌اند که در ادامه این پژوهش، سه نظام حقوقی مزبور بررسی خواهد شد.

۲.۱. شیوه‌های قانونی تعیین قانون حاکم در نظام حقوقی ایران

همان‌گونه که پیش‌تر بیان شد، ماده (۹۶۸) قانون مدنی ایران، تنها قاعده تعارض قوانین نظام حقوقی ایران در باب حوزه تعهدات قراردادی است. بنابر تصریح این ماده، حکومت قانون محل انعقاد قرارداد، فارغ از داخلی یا بین‌المللی بودن عقود، به رسمیت شناخته شده است. اگرچه ماده مذکور همواره مورد بحث و انتقاد واقع شده است، مطابق با رویکرد اتخاذشده توسط نویسندگان این پژوهش، برعکس آنچه در خصوص قراردادهای بیمه داخلی صادق است، امکان انتخاب قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی بیمه توسط متعاقدين وجود خواهد داشت. با این حال، در صورت فقدان قانون حاکم منتخب توسط طرفین، همچنان همان قاعده کلی حکومت قانون محل انعقاد پابرجا خواهد بود. نکته حائز اهمیت آن است که مطابق با قوانین موضوعه ایران، برعکس سایر نظام‌های حقوقی، تمهیدات و قواعد آمره منحصر به فردی ذیل قواعد تعارض قوانین مربوط به قراردادهای بیمه، به منظور حمایت از شرایط بعضاً نابرابر بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار پیش‌بینی نشده است که نیازمند توجه مضاعف قانون‌گذار به این حوزه است.^۲

1. Coyle, John F., "The Mystery of the Missing Choice-of-Law Clause". *UC Davis Law Review*, Vol 56, Issue 707, 2022, p. 758.

۲. بادینی، حسن و احمد شاهی، «مطالعه تطبیقی قانون حاکم بر قرارداد بیمه (حقوق ایران و اتحادیه اروپا)»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، د. ۳۲، ش. ۵۳، ۱۳۹۴، ص. ۳۴۴.

۲.۲. شیوه‌های قانونی تعیین قانون حاکم در نظام حقوقی اتحادیه اروپا

در نظام حقوقی اتحادیه اروپا، برعکس نظام حقوقی ایران، مقررات متعددی درخصوص تشخیص و تعیین قانون حاکم بر قرارداد در صورت نبود قانون منتخب طرفین مشاهده می‌شود. همان‌گونه که پیش‌تر بیان شد، در نظام حقوقی اتحادیه اروپا در باب قراردادهای بیمه؛ بخشنامه دوم بیمه غیرعمر، بخشنامه مربوط به بیمه عمر و مقررہ رم ۱، منابع قانونی‌اند که اقدام به متحدالشکل کردن قواعد مربوط به این دسته از قراردادها کرده‌اند. در ادامه، معیارهای مقرر در بخشنامه‌ها مزبور و مقررہ رم ۱ به‌نحو جداگانه تشریح می‌شوند.

۲.۲.۱. معیارهای ذیل بخشنامه‌های اتحادیه اروپا

در باب بیمه‌های غیرعمری که ریسک‌های بزرگ را تحت پوشش خود قرار می‌دهند، مطابق با بند «ی» ماده (۷.۱) بخشنامه دوم بیمه غیرعمر، در صورتی که شرط انتخاب قانون حاکم به‌نحو صریح مطرح نشود یا طرفین اقدام به درج چنین شرطی در قرارداد بیمه خود نکنند، قانون کشوری که بیشترین ارتباط را با قرارداد داشته باشد، بر آن حاکم خواهد بود. البته در صورتی که امکان جدا کردن بخشی از قرارداد از کل قرارداد فراهم باشد، قانون کشوری که بیشترین ارتباط را با آن بخش جدا شدنی داشته باشد و ذیل سایر بندهای این ماده بگنجد، بر آن بخش از قرارداد حاکم می‌شود. این بند در انتها نیز بیان می‌دارد که در صورت نبود ادله مخالف، فرض بر این است که قانون کشوری که ریسک در آن واقع شده است، بیشترین ارتباط را با قرارداد دارد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، زمانی که صحبت از ریسک‌های بزرگ به میان می‌آید، این بخش نامه بر خود ریسک بیمه‌شده متمرکز است و بیمه‌گذار را در نظر نمی‌گیرد. با توجه به اینکه ریسک‌های بزرگ موردنظر این ماده، همگی جزو ریسک‌های دارای خصیصه تجاری‌اند، به‌نظر می‌آید درخصوص بیمه‌های بین‌المللی تجاری، موضوع و ریسک تجاری بیمه شده است که نیازمند حمایت مضاعف قانون‌گذار است.

قانون حاکم بر بیمه‌های غیرعمر برای ریسک‌های کوچک نیز ذیل مقررات بندهای «الف» تا «و» ماده (۷.۱) این بخشنامه تعیین خواهد شد.^۱ بنابر بند «الف» این ماده، اگر محل اقامت

1. Kramer, Xandra, "The New European Conflict of of Law Rules on Insurance Contracts in Rome I: A Complex Compromise", *ML Hendrikse & JGJ Rinkes (eds)/Insurance and Europe. Uitgeverij Paris, Zutphen, 2007*, p. 88.

بیمه‌گذار همان کشور محل وقوع ریسک بیمه شده باشد، قانون آن محل بر قرارداد حاکم خواهد بود، مگر آن قانون اجازه تعیین قراردادی قانون حاکم بر قرارداد را به طرفین اعطا کرده باشد. با التفات به این بند و سایر بندهای این ماده که به ریسک‌های کوچک پرداخته‌اند، مشهود است که شخص بیمه‌گذار از اهمیت زیادی برخوردار است. چنین امری حکایت از توجه قانون‌گذاران اتحادیه اروپا به بیمه‌های مصرف‌کننده داشته که شخص بیمه‌گذار به دلیل داشتن جایگاه ضعیف در قرارداد بیمه نیازمند برخورداری از قواعد حمایتی است. درخصوص بیمه‌های عمر، ذیل بند اول ماده (۳۲) بخشنامه مربوط به بیمه عمر، قانون حاکم بر قرارداد همان قانون محل ایفای تعهد است که عبارت از محل اقامت یا فعالیت شخص بیمه‌گذار است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، مقررات مربوط به قانون حاکم بر قراردادهای بیمه عمر بسیار مختصرتر از مقررات ذیل تعیین قانونی قانون حاکم بر قراردادهای بیمه غیرعمر است.

۲.۲.۲. معیارهای ذیل مقرر در م ۱

در قراردادهای بین‌المللی بیمه، که تحت دامنه شمول بخشنامه‌های فوق قرار نگرفته باشند، یعنی کشور محل وقوع ریسک تحت پوشش بیمه‌نامه خارج از محدوده اتحادیه اروپا واقع شده باشد، مفاد مقرر در م ۱ به‌منظور تعیین قانونی قانون حاکم بر آنها مورد استفاده قرار می‌گیرند.^۱ ذیل بخش انتهایی بند دوم ماده (۷) این مقرر، در قراردادهای بیمه غیرعمری که ریسک‌های بزرگ را پوشش می‌دهند، در صورت فقدان قانون منتخب طرفین، قانون محل اقامت بیمه‌گر بر قرارداد حکمفرما خواهد بود، مگر آنکه بر پایه ادله و قرائن موجود، قانون کشور دیگری ارتباط بسیار نزدیک‌تری با قرارداد داشته باشد. بنابر بخش انتهایی بند سوم این ماده، در صورت عدم انتخاب قانون حاکم بر قرارداد توسط طرفین در قراردادهایی که ریسک‌های کوچک را تحت پوشش خود قرار می‌دهند، قانون کشور محل وقوع ریسک در زمان انعقاد قرارداد بر آن حاکم خواهد بود. البته در صورتی که یک قرارداد بیمه غیرعمر، ریسک‌های متعددی را که در مناطق مختلف واقع شده‌اند تحت پوشش خود قرار دهد، بنابر تصریح بند پنجم این ماده، قرارداد مزبور به‌عنوان چندین قرارداد مجزا تلقی می‌شود که هریک به قانون یک کشور عضو مربوط‌اند. در

1. Merrett, Louise, "Choice of Law in Insurance Contracts under the Rome I Regulation", *Journal of Private International Law*, Vol 5, Issue 1, 2009, p. 49.

انتها نیز این مقررہ خاطر نشان می‌کند که منظور از کشور محل وقوع ریسک موضوع این ماده، همان تعریف مندرج در بخشنامه دوم بیمه غیر عمر است که پیش‌تر بیان شد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، مقررات مندرج در مقررہ رم ۱، به‌نحو مشهودی با بخشنامه‌های بیمه عمر و غیر عمر متفاوت است. اگر در باب ریسک‌های بزرگ، مقررہ رم ۱ از مقررات بخشنامه دوم بیمه غیر عمر تبعیت می‌کرد، قانون حاکم بر قرارداد، قانونی غیر از کشورهای اتحادیه اروپا تعیین می‌شد که شاید حاوی قواعدی باشد که حمایت مضاعف‌تری از بیمه‌گذاران و ریسک‌های تحت پوشش غیراروپایی، نسبت به بیمه‌گران اروپایی کند. مخصوصاً با لحاظ این امر که بیمه‌گذاران بیمه‌های تجاری نیازمند برخورداری از حمایت‌های قانونی ویژه نیستند. لذا جای تعجب نیست که طراحان مقررہ رم ۱ تصمیم به حمایت از بیمه‌گران مستقر در اتحادیه اروپا گرفتند.

۲.۳. شیوه‌های قانونی تعیین قانون حاکم در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا

بنابر یک اصل کلی، قانون حاکم بر قرارداد در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا، ذیل مقررات تعارض قوانین ایالت مقرر رسیدگی‌کننده به اختلاف بیمه‌ای تعیین خواهد شد. یکی از مقررات صریحی که در این باب به چشم می‌خورد، ماده (۱۹۲) مجموعه دوم تعارض قوانین ۱۹۷۱ است که صحت قرارداد بیمه عمر و حقوق مکتسبه توسط بیمه‌گذار ذیل آن قرارداد بیمه را، در صورت فقدان قانون حاکم منتخب مؤثر توسط بیمه‌گذار، تحت حکومت قانون محل اقامت وی در زمان پذیرش بیمه‌نامه لحاظ کرده است؛ البته مگر در خصوص موضوعی خاص که در بیمه‌نامه درج شده است، قانونی دیگر ارتباط اساسی‌تری با آن موضوع داشته باشد. تخصیص چنین مقررہ‌ای به بیمه‌های عمر، نشانگر توجه خاص نظام حقوقی این کشور به مقوله مصرف‌کننده بودن این دسته بیمه‌هاست که نیازمند پیش‌بینی مقررات حمایتی ویژه در خصوص این دسته از قراردادهای بیمه است. در باب پوشش‌های بیمه غیر از بیمه غیر عمر، با اینکه تا به حال معیارهای زیادی به‌منظور تعیین قانون حاکم بر قرارداد در صورت فقدان توافق قراردادی توسط دادگاه‌های این کشور مورد استفاده قرار گرفته است، معیار ارتباط اساسی و معقول که برگرفته از مفاد مواد (۱۸۷)، (۱۸۸) و (۱۹۲) این مجموعه است، همواره مورد استقبال دادگاه‌ها

واقع شده است.^۱ فارغ از معیار ارتباط اساسی و معقول موضوع ماده (۱۸۸) که در ادامه بررسی خواهد شد، از دیگر معیارهای مورد استفاده دادگاه‌های این کشور می‌توان به معیار محل انعقاد قرارداد،^۲ نفع دولت، مقررات قانونی،^۳ دکترین احاله^۴ و فاکتورهای پنج‌گانه لفلار^۵ اشاره کرد.

۲.۳.۱. معیار ارتباط اساسی و معقول

همان‌گونه که پیش‌تر بیان شد، در صورت فقدان توافق طرفین بر قانون حاکم یا نامعتبر بودن توافق طرفین، مفاد ماده (۱۸۸) مجموعه دوم توسط دادگاه‌ها اعمال می‌شود. مطابق با بند دوم این ماده، در صورت فقدان قانون منتخب نافذ، لحاظ پنج عنصر محل انعقاد قرارداد، محل مذاکره قرارداد، محل اجرای قرارداد، محل وقوع موضوع قرارداد و محل اقامت، تابعیت، ثبت و اداره طرفین، به‌منظور تشخیص قانونی که اساسی‌ترین ارتباط را با قرارداد دارد، بسیار حائز اهمیت است. هریک از عناصر مزبور، باید براساس ارتباط آنها با موضوع مورد اختلاف در قرارداد، توسط دادگاه مورد بررسی قرار گیرد. البته در باب قراردادهای بیمه، بنابر ماده (۱۹۳)، دادگاه‌ها موظف‌اند به‌منظور تبیین حقوق مکتسبه ذیل یک قرارداد بیمه، قانون محل ریسک بیمه شده را اعمال کنند؛ مگر آنکه بنابر دیگر عناصر موضوع این مجموعه، قانون محل دیگری دارای ارتباط اساسی با موضوع مورد اختلاف طرفین بوده باشد. البته گفتنی است که بنابر دومین تفسیریه رسمی ماده (۱۹۳)، در صورتی که امکان جابه‌جایی ریسک بیمه‌شده از ایالتی به ایلات دیگر فراهم بوده یا ریسک‌های تحت پوشش بیمه‌نامه در ایالت‌های متعددی پراکنده باشند، عنصر محل وقوع ریسک بیمه شده ذیل ماده (۱۹۳)، از اهمیت کمتری برخوردار خواهد شد. لذا بنابر مفاد مواد (۱۸۸) و (۱۹۳) مجموعه دوم، قانون حاکم بر موضوع مورد اختلاف طرفین یک قرارداد بیمه بین‌المللی، تحت معیار ارتباط اساسی و معقول توسط دادگاه‌ها تعیین می‌شود.

1. Henlin, John G., "Choice of law in the interpretation of insurance and reinsurance contract", *Maryland Journal of Contemporary Legal Issues*, Vol 2, Issue 1, 1991, p. 20.

2. Lex Loci Contractus

3. Doctrine of Renvoi

4. Leflar's Five Choice-Influencing Factors

5. Murray, James & Kimberly Sou, Choice of Law Standards Re: Insurance Coverage, *Tressler LLP*, 2016, Available at: https://www.tresslerllp.com/docs/default-source/Publication-Documents/50_state_choice_of_law_standards_re_insurance_coverage.pdf?sfvrsn=0 (Last Visit 17/11/2024), p. 2.

۲.۳.۲. معیار محل انعقاد قرارداد

بنابر این معیار، صحت و نفوذ یک قرارداد، باید تحت قانون محل انعقاد آن قرارداد مورد بررسی واقع شود. دادگاه‌های آمریکا در شماری از آرای خود، با استناد به قوانین مکتوب ایالت‌هایی که از این معیار پیروی می‌کردند، اقدام به صدور رأی بر مبنای قانون محل انعقاد قرارداد کرده‌اند. همانند پرونده هریسون علیه شرکت بیمه آمریکای شمالی^۱ که دادگاه با استناد بر ماده (۱۰) بخش ۲۸ قانون آلاباما ۱۹۴۰، قانون محل انعقاد را بر قرارداد حاکم کرد. البته هرچند دادگاه در پرونده شرکت بیمه جی‌آراس علیه شرکت پی‌بی اکسپرس^۲ اذعان داشت که اگر یک قرارداد بیمه در یک ایالت منعقد شده، ولی در ایالت دیگری به اجرا درآید، قانون محل اجرا باید بر قرارداد حکمفرما شود، در این مورد به‌خصوص به دلیل آنکه محل اجرای قرارداد صراحتاً در قرارداد مشخص نشده بود، قانون محل انعقاد را بر قرارداد حکمفرما کرد. در شمار آرای که این پرونده به آنها استناد کرده است، پرونده اونیل علیه استیت فارم^۳ به چشم می‌خورد که یکی از آرای بسیار مهم در بحث معیار قانون محل انعقاد به‌شمار می‌آید. همان‌گونه که در پرونده‌های فوق‌الذکر مشاهده شد، به‌دلایلی همچون سادگی، قاطعیت و قابل پیش‌بینی بودن معیار مزبور، دادگاه‌های ایالتی همچون آلاباما و جورجیا، متمایل به پذیرش این اصل بسیار قدیمی‌اند.

۲.۳.۳. معیار نفع دولت

تحت معیار نفع دولت، دادگاه‌ها در مواجهه با اختلافاتی که مسئله قانون حاکم بر موضوع اختلاف طرفین نیازمند التفات است، ابتدا باید متعارض بودن احکام قوانین ایالات موردنظر را بررسی کنند. در صورت احراز تعارض احکام، دادگاه باید در گام بعدی، نفع قوانین آن ایالات در اعمال قانون آنها را بر قرارداد نیز بررسی می‌کند و با به‌کارگیری یک مطالعه تطبیقی، قانون آن ایالتی را که در صورت عدم اعمال قانون آن، بیشترین ضرر را متحمل می‌شود، شناسایی و آن قانون را بر قرارداد اعمال کند. چنین رویه‌ای توسط دادگاه تجدیدنظر حوزه نهم در پرونده لدزما

1. Harrison v. Insurance Company of North America, 28 August 1975, Supreme Court of Alabama, 318 So. 2d 253 (1975).
2. GRS LM Insurance Corporation v. PB Express, Inc., 27 September 2011, District Court of Georgia, Savannah Division, CV410-239 (S.D. Ga. Sep. 27, 2011).
3. O'Neal v. State Farm Mutual Automobile Insce. Co., Court of Appeals of Georgia, 14 April 2000, 243 Ga. App. 756 (Ga. Ct. App. 2000) 533 S.E.2d 781.

علیه شرکت جک استوارت^۱ مطرح شده که امروزه در دادگاه‌های ایالاتی همچون کالیفرنیا، مورد استفاده واقع می‌شود. البته اعمال چنین معیاری با انتقاداتی نیز روبه‌رو بوده است. یکی از بارزترین انتقادات این است که قواعد حقوق بین‌الملل خصوصی، نباید در راستای نفع عمومی ایالات و دولت‌ها تفسیر شوند و نفع عمومی یک قانون را بر قانون دیگری ترجیح دهند.^۲

۲.۳.۴. معیار مقررات قانونی

برخی ایالات این کشور اقدام به تصویب قوانین مشابه آنچه در ماده (۹۶۸) قانون مدنی کشور ایران مشاهده می‌شود، کرده‌اند. به این نحو که برای نمونه، مطابق با ماده (۳۶۶۱.۱۰) قانون کارولینای جنوبی، قراردادهای بیمه منعقد در این ایالت که در همین ایالت به اجرا درخواهند آمد، قانون کارولینای جنوبی بر آنها حکمفرما خواهد بود. با اینکه وضع چنین مقرره‌ای، باعث ایجاد نوعی اطمینان خاطر در تمامی فرایندهای تعارض قوانین ایالت مزبور می‌شود، اعمال آن همواره مورد انتقاد واقع شده است، به این نحو که تکیه بر قوانین مکتوب و غیرمنعطف، ممکن است اعمال آن را با معیار پذیرفته‌شده ارتباط اساسی و معقول متعارض کند.^۳

۲.۳.۵. معیار دکترین احاله

بنابر نظر پذیرفته‌شده، دکترین احاله به‌عنوان استثنایی بر قواعد تعارض قوانین یک ایالت تلقی می‌شود. ممکن است دادگاه یک ایالت، در فرایند شناسایی قانون حاکم بر یک اختلاف قراردادی، با استفاده از قواعد تعارض قوانین خود با قانون ایالتی مواجه شود که قانون حاکم بر آن موضوع مورد اختلاف را قانون مقرر مرجع حل و فصل اختلاف اعلام کرده باشد. در صورت رخداد چنین وضعیتی، دادگاه رسیدگی‌کننده به اختلاف، چاره‌ای جز اعمال قوانین ماهوی خود به‌منظور حل و فصل اختلاف نخواهد داشت. همان‌گونه که در پرونده شرکت امریکن موتور ایستس علیه شرکت آرترا گروپ^۴ مشاهده شد، چنین رویه‌ای در ایالت مریلند، مورد پذیرش دادگاه‌ها واقع شده است.

1. Ledesma v. Jack Stewart Produce, Inc., 5 May 1987, United States Court of Appeals, Ninth Circuit, 816 F.2d 482 (9th Cir. 1987).

2. Bagheri, Mahmood, *Op.Cit.*, pp. 135,136.

3. Murray, James & Kimberly Sou, *Op.Cit.*, p. 5.

4. Am. Motorists Ins. Co. v. Artra Group, Inc., 22 June 1995, Court of Appeals of Maryland, 338 Md. 560 (Md. 1995) 659 A.2d 1295.

۲.۳.۶. معیار فاکتورهای پنج‌گانه لفلار

رابرت لفلار، که استاد برجسته دانشگاه آرکنساس و دانشگاه نیویورک بود، در نوشته‌های خود در باب تعارض قوانین در کشور آمریکا، به فاکتورهایی اشاره کرد که بسیار به عناصر موضوع ماده (۱۸۸) مجموعه دوم نزدیک بوده و حتی ممکن است در مواردی، قابل تفکیک از هم نباشند. پیش‌بینی‌پذیر، حفظ نظم بین ایالتی و بین‌المللی، ساده‌سازی وظیفه دادگاه‌ها، پیشبرد منافع دولتی مقرر دادگاه و اعمال قانون مقررات قانون اصلح، پنج معیاری‌اند که توسط این نویسنده معرفی و تشریح شده است.^۱ هرچند شاید به نظر آید که به دلیل مؤخر بودن مقررات مجموعه دوم، دادگاه‌ها مایل به اعمال فاکتورهای قدیمی این نویسنده نباشند، دادگاه عالی ایالت داکوتا شمالی در سال ۱۹۹۸ در پرونده دیلی علیه شرکت امریکن استیتس،^۲ با استناد به فاکتورهای فوق‌الذکر اقدام به تعیین قانون حاکم بر قرارداد بیمه‌ای مورد اختلاف کرد.

نتیجه‌گیری

درست است که امروزه اصل آزادی و حاکمیت اراده، تقریباً در تمامی نظام‌های حقوقی جهان مورد پذیرش واقع شده است، اما با توجه به ماهیت خاص قراردادهای بیمه، در تمامی نظام‌های حقوقی، شماری از قواعد آمره به‌منظور محدودسازی اصل مزبور مشاهده می‌شود. چنین قواعد امری که عمدتاً به‌دنبال حمایت از شخص بیمه‌گذارند، حکایت از نابرابری موقعیت قراردادی و موازنه قدرت بین بیمه‌گر و بیمه‌گذار دارند که قانون‌گذار به‌درستی به‌دنبال ایجاد توازن در بین آنها برآمده است. البته همان‌گونه که بیان شد، تقسیم قراردادهای بیمه به بیمه‌های تجاری و مصرفی، می‌تواند نبود محدودیت بر اصل آزادی اراده در برخی موارد را توجیه کند، به این نحو که در قراردادهای بیمه با ریسک‌های بزرگ که تجار با بیمه‌گران منعقد می‌کنند، طرفین قرارداد از شرایط تقریباً برابری برخوردارند و نیازی به مداخله قانون‌گذار احساس نمی‌شود. با اینکه ذیل نظام حقوقی کشور ایران، نوعی کم‌توجهی به این نیاز بسیار مهم مشاهده می‌شود، نظام‌های حقوقی اتحادیه اروپا و کشور ایالات متحده آمریکا، قواعد و مقررات متعددی

1. Leflar, Robert A., "Conflicts Law: More on Choice-Influencing Considerations", *California Law Review*, Vol 54, Issue 4, 1966, pp. 1586,1587.

2. Daley v. American States Preferred Ins. Co., et al, 22 December 1998, Supreme Court of North Dakota, 1998 ND 225. 587 N.W.2d 159.

را به منظور تحدید اختیار طرفین در انتخاب قانون حاکم، در کنار تبیین معیارهای شناسایی قانون حاکم بر قرارداد در صورت فقدان قانون منتخب طرفین، پیش‌بینی کرده که بعضاً نوعی پیچیدگی غیرمتعارف را نیز ایجاد کرده است، به خصوص در نظام حقوقی اتحادیه اروپا. با توجه به این امر که بخشنامه‌های متعددی در باب بیمه‌های عمر و غیرعمر، در کنار مقررہ رم ۱ ذیل نظام حقوقی اتحادیه اروپا مشاهده می‌شود، آشنایی با مفاهیمی همچون کشور محل وقوع ریسک بیمه‌شده و انواع ریسک‌های بزرگ می‌تواند بیمه‌گزاران را در تشخیص حدود اختیارات خود به منظور انتخاب قانون حاکم بر قرارداد، یاری و از سوءاستفاده بیمه‌گران سودجو نیز جلوگیری کند. البته درحالی که وجود بخشنامه‌های متعدد در باب انواع مختلف بیمه، باعث ایجاد پیچیدگی در نظام حقوقی اتحادیه اروپا شده است، توجه نظام حقوقی مزبور به تفکیک بین بیمه‌های تجاری و مصرفی، نیازهای متفاوت حوزه‌های متعدد بیمه در اتحادیه اروپا را به خوبی تأمین کرده است.

با اینکه در نظام حقوقی کشور ایالات متحده آمریکا، دو دسته قواعد تعارض قوانین ایالتی و فدرال مشاهده می‌شود، همان‌گونه که پیش‌تر بیان شد، به ندرت می‌توان فرضی را تصور کرد که دادگاه‌ها در مواجهه با یک قرارداد بین‌المللی بیمه، رویه خود را کنار گذاشته و به قواعد تعارض قوانین فدرال روی آورند. لذا به منظور آشنایی با قواعد محدودکننده اصل آزادی اراده و تبیین معیارهای قضایی تعیین قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی بیمه، پرونده‌های متعددی مورد بررسی واقع شد که منجر به شناسایی معیارهایی همچون ارتباط اساسی و معقول، محل انعقاد قرارداد، نفع دولت، مقررات قانونی، دکترین احاله و فاکتورهای پنج‌گانه پروفیسور لفلار شد که امروزه توسط دادگاه‌های ایالتی این کشور، مورد استفاده واقع می‌شود. لذا قواعد آمره نظام حقوقی این کشور، همانند نظام حقوقی اتحادیه اروپا، حاوی پیچیدگی‌هایی است که نیازمند توجه و التفات بیمه‌گزاران است. با توجه به آنچه در پژوهش حاضر بیان شد، بی‌توجهی نظام حقوقی کشور ایران به چالش‌های برآمده از مسئله قانون حاکم بر قراردادهای بین‌المللی بیمه و فقدان قواعد آمره خاص این دسته از قراردادها به منظور ایجاد یک نظام حمایتی از بیمه‌گزاران، منجر به عقب افتادگی صنعت بیمه کشور شده که نیازمند توجه مضاعف حقوق‌دانان و قانون‌گذار کشور ایران است.

منابع

کتاب

۱. الماسی، نجادعلی، **تعارض قوانین (ویراست دوم)**، چ ۴۰، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۴۰۱.
۲. کاتوزیان، ناصر، **حقوق مدنی: قواعد عمومی قراردادها**، ج ۱، چ ۸، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۸.

مقاله

۳. اخلاقی، بهروز، «اسناد تجاری در قلمرو حقوق تجارت بین‌الملل دیدگاه‌های پیمان ژنو ۱۹۳۰»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، د. ۱۰، ش. ۱۲، ۱۳۶۸، صص. ۸۳-۱۶۶.
<https://doi.org/10.22066/cilamag.1990.18355>
۴. بادینی، حسن و احمد شاهی، «مطالعه تطبیقی قانون حاکم بر قرارداد بیمه (حقوق ایران و اتحادیه اروپا)»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، د. ۳۲، ش. ۵۳، ۱۳۹۴، صص. ۳۶۳-۳۱۵.
<https://doi.org/10.22066/cilamag.2015.18541>
۵. شهیدی، مهدی، «قانون حاکم بر قراردادهای بین‌الملل خصوصی»، *مجله تحقیقات حقوقی*، د. ۱، ش. ۱۹-۲۰، ۱۳۷۶، صص. ۸۲-۱.
۶. کرمی کلمتی، فرزاد و حامد بابایی، «تأملی بر قانون حاکم بر تعهدات قراردادی عقد بیمه در ایران و ایالات متحده آمریکا»، *فصلنامه تمدن حقوقی*، د. ۵، ش. ۱۰، ۱۴۰۱، صص. ۳۸۹-۴۰۷.
[10.22034/lc.2022.145409](https://doi.org/10.22034/lc.2022.145409)
۷. الماسی، نجادعلی و هادی شعبانی کُندسری، «بررسی تطبیقی محدودیت‌های طرفین قرارداد در انتخاب قانون حاکم»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، د. ۳۴، ش. ۵۶، ۱۳۹۶، صص. ۳۶-۹.
<https://doi.org/10.22066/cilamag.2017.25164>
۸. نیکبخت، حمیدرضا و علی اصغر عیوض‌پور، «اصل حاکمیت (آزادی) اراده به‌عنوان قاعده حل تعارض در تعهدات غیرقراردادی؛ نگاهی به نظام حقوقی اتحادیه اروپا»، *مجله حقوقی بین‌المللی*، د. ۲۸، ش. ۴۴، ۱۳۹۰، صص. ۱۳-۵۴.
<https://doi.org/10.22066/cilamag.2011.17162>

قوانین

۹. قانون داوری تجاری بین‌المللی ۱۳۷۶.

۱۰. قانون مدنی ایران ۱۳۱۴.

References

Books

1. Almassi, Nejad Ali, **The Conflict of Laws**, 2nd edition, 40th Ed, Tehran: Institute of University Publishing, 2022. (in Persian)
2. Katouzian, Nasser, **Civil Code: General Rules of Contracts**, 1st Vol, 8th edition, Tehran: Entesharat Co., 2009. (in Persian)
3. Seatzu, Francesco, **Insurance in Private International Law: A European Perspective**, Portland Oregon: Hart Publishing, 2003.

Articles

4. Akhlaghi, Behrouz, "Commercial Documents in the Field of International Trade Law Viewpoints of the Geneva Convention 1930", *International Law Review*, Vol 10, Issue 12, 1990, PP. 83-166. (in Persian) <https://doi.org/10.22066/cilamag.1990.18355>
5. Almassi, Nejad Ali & Hadi Shabani Kandsari, "Comparative Study of the Limitations of Parties to a Contract in Choosing the Governing Law", *International Law Review*, Vol 34, Issue 56, 2017, PP. 9-36. (in Persian) <https://doi.org/10.22066/cilamag.2017.25164>
6. Badini, Hassan & Ahmad Shahi, "A Comparative Assessment of the Applicable Law on Insurance Contract (Iran and European Union Law)", *International Law Review*, Vol 22, Issue 53, 2016, PP. 315-363. (in Persian) <https://doi.org/10.22066/cilamag.2015.18541>
7. Bagheri, Mahmood, "Conflict of Laws, Economic Regulations and Corrective/Distributive Justice", *University of Pennsylvania Journal of International Law*, Vol 28, Issue 1, 2014, PP. 113-151.
8. Bayitch, S.A., "Conflict Law in United States Treaties", *University of Miami Law Review*, Vol 8, Issue 4, 1954, PP. 501-529.
9. Coyle, John F., "The Mystery of the Missing Choice-of-Law Clause". *UC Davis Law Review*, Vol 56, Issue 707, 2022, PP. 707-759. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3976508>
10. Henlin, John G., "Choice of Law in the Interpretation of Insurance and Reinsurance Contract", *Maryland Journal of Contemporary Legal Issues*, Vol 2, Issue 1, 1991, PP. 15-32.

11. Johnston, Robert, "Party Autonomy in Contracts Specifying Foreign Law", *William & Mary Law Review*, Vol 7, Issue 1, 1966, PP. 37-60.
12. Karami Kolmoti, Farzad & Hamed Babaei, "A Reflection on the Law Governing the Contractual Obligations of the Insurance Contract in Iranian and American Law", *Fares Law Research*, Vol 5, Issue 10, 2022, PP. 389-407. (in Persian) 0.22034/lc.2022.145409
13. Kramer, Xandra, "The New European Conflict of of Law Rules on Insurance Contracts in Rome I: A Complex Compromise", *ML Hendrikse & JGJ Rinkes (eds)/ Insurance and Europe. Uitgeverij Paris, Zutphen*, 2007, PP. 85-102.
14. Leflar, Robert A., "Conflicts Law: More on Choice-Influencing Considerations", *California Law Review*, Vol 54, Issue 4, 1966, PP. 1584-1598.
15. Merrett, Louise, "Choice of Law in Insurance Contracts under the Rome I Regulation", *Journal of Private International Law*, Vol 5, Issue 1, 2009, PP. 49-68.
16. Nafziger, James A.R., "Resolving International Conflict of Laws by Federal and State Law", *Pace International Law Review*, Vol 2, Issue 1, 1990, PP. 67-81. <https://doi.org/10.58948/2331-3536.1007>
17. Nikbakht, Hamidreza & Ali Asghar Eyvazpour, "Party Autonomy as a Rule of Conflict of Laws in Non-contractual Obligations", *International Law Review*, Vol 28, Issue 44, 2011, PP. 13-54. (in Persian) <https://doi.org/10.22066/cilamag.2011.17162>
18. Shahidi, Mahdi, "The Law Governing Private International Contracts", *Legal Research Quarterly*, Vol 1, Issue 19-20, 1997, PP. 1-82. (in Persian)
19. Shinn Jr., William E., "Conflict of Laws -- Most Significant Relationship Rule", *North Carolina Law Review*, Vol42, Issue 2, 1964, PP. 419-429.

Cases

20. *Am. Motorists Ins. Co. v. Artra Group, Inc.*, 22 June 1995, Court of Appeals of Maryland, 338 Md. 560 (Md. 1995) 659 A.2d 1295.
21. *Daley v. American States Preferred Ins. Co., et al*, 22 December 1998, Supreme Court of North Dakota, 1998 ND 225. 587 N.W.2d 159.
22. *GRS LM Insurance Corporation v. PB Express, Inc.*, 27 September 2011, District Court of Georgia, Savannah Division, CV410-239 (S.D. Ga. Sep. 27, 2011).

23. Harrison v. Insurance Company of North America, 28 August 1975, Supreme Court of Alabama, 318 So. 2d 253 (1975).
24. Kleve et al. v. Basler Lebensversicherungsgesellschaft in Basel, 24 December 1943, Supreme Court of New York, 45 N.Y. 2d 882.
25. Ledesma v. Jack Stewart Produce, Inc., 5 May 1987, United States Court of Appeals, Ninth Circuit, 816 F.2d 482 (9th Cir. 1987).
26. O'Neal v. State Farm Mutual Automobile Insce. Co., Court of Appeals of Georgia, 14 April 2000, 243 Ga. App. 756 (Ga. Ct. App. 2000) 533 S.E.2d 781.

Laws

27. Civil Code of Islamic Republic of Iran, 1938. (in Persian)
28. International Commercial Arbitration Act of Iran, 1997. (in Persian)

Conventions & Directives

29. Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations 1980 (Rome Convention 1980).
30. Directive 2002/83/EC of the European Parliament and of the Council of 5 November 2002 concerning life assurance.
31. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I).
32. Restatement (Second) of Conflict of Laws 1971.
33. First Council Directive 73/239/EEC of 24 July 1973 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance.
34. Second Council Directive 88/357/EEC of 22 June 1988 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 73/239/EEC/
35. Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (third non-life insurance Directive).

Reports

36. Drobniq, Ulrich M. & Max Rheinstein, Applications in the United States, Available at: <https://www.britannica.com/topic/conflict-of-laws/Applications-in-the-United-States> (last visit 14/11/2024).
37. Murray, James & Kimberly Sou, Choice of Law Standards Re: Insurance Coverage, Tressler LLP, 2016, Available at: https://www.tresslerllp.com/docs/default-source/Publication-Documents/50_state_choice_of_law_standards_re_insurance_coverage.pdf?sfvrsn=0 (Last Visit 17/11/2024).
38. Pariser, Ben, Understanding Choice of Law in Insurance Claims, Restorical Research, 2024, Available at: <https://restorical.com/choice-of-law-insurance-clai> (Last Visit 17/11/2024).
39. Statista, Development in the total number of life insurance companies in the United States from 1950 to 2022, Available at: <https://www.statista.com/statistics/194335/total-number-of-life-insurance-companies-in-the-us/#:~:text=In%202022%2C%20there%20were%20a,the%20United%20States%20that%20year> (Last Visit 17/11/2024).
40. Statista, Total number of United Kingdom (UK) authorized insurance companies in January 2014 and September 2022, by sector, Available at: <https://www.statista.com/statistics/827280/number-of-insurance-companies-united-kingdom-by-sector/> (Last Visit 17/11/2024).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Identifying the Conflict of Laws Rules on the Governing Law of International Insurance Contracts

Mohammad Faraji*

Mahmood Bagheri**

Received: 2024.11.27

Accepted: 2025.08.27

Abstract

The governing law of an international insurance contract is of vital significance, as it directly influences the commitments of both the insurers and the insured parties. This importance indicates regulations and legal requirements generally designed to protect the insured party in nearly every legal system. These mandatory provisions often restrict or eliminate the parties' right to freely choose the applicable law, instead establishing specific criteria that dispute resolution forums must apply to determine the law governing the contract. This article examines the various limitations imposed by mandatory rules on party autonomy in selecting the applicable law, as well as the legal principles that come into play when the parties have not made an effective choice. The findings reveal that common criteria used by such mandatory rules include the country of risk, the insured's residence or registration, the *lex loci contractus*, and the jurisdiction with the most substantial connection to the contract.

Keywords:

Non-Life Insurance Directives, Life Insurance Directive, Rome I Regulation, Conflict of Laws, State Court Practices.

---

* L.L.M, Faculty of Law & Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran
Corresponding Author Email: mohamad.faraji@ut.ac.ir

** Associate Professor, Faculty of Law & Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.